

Základní příjem ve světě

argumenty, experimenty, dějiny 2. vydání

Marek Hrubec
Martin Brabec
Markéta Minářová

Marek Hrubec
Martin Brabec
Markéta Minářová

Základní příjem ve světě

argumenty, experimenty, dějiny 2. vydání

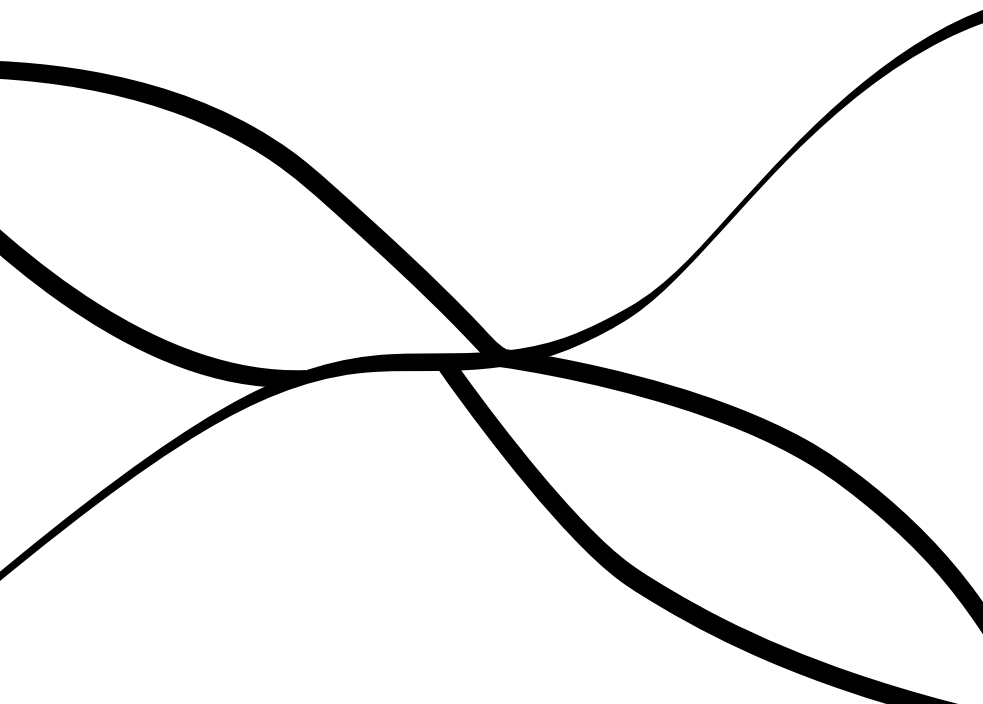

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Marek Hrubec
Martin Brabec
Markéta Minářová

Základní příjem ve světě

argumenty, experimenty, dějiny 2. vydání

© Filosofický ústav AV ČR, v. v. i., 2021, 2022

Copyright © Marek Hrubec, Martin Brabec,
Markéta Minářová, 2021, 2022

Cover Art © Žaneta Kortusová, 2021, 2022

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2021, 2022

ISBN 978-80-278-0031-5 (print)

ISBN 978-80-278-1274-5 (ePub)

ISBN 978-80-278-1275-2 (mobi)

ISBN 978-80-278-1276-9 (pdf)

Obsah

Úvod.....	7
1. Rozhovory.....	11
Rozhovor s Klausem Samborem	13
Rozhovor s Martinem Brabcem.....	20
Rozhovor s Markem Hrubcem	24
2. Hlavní argumenty:	
Každému podle jeho základních potřeb.....	33
<i>Marek Hrubec a Martin Brabec</i>	
Základní vymezení	35
Zaměstnanost a nezaměstnanost jako osvobození	37
Ocenění péče	39
Přesun moci v zaměstnání	41
Eliminace chudoby a sociální stát	43
Transnacionální dimenze:	
životní prostředí, migrace, makroregiony	44
Financování základního příjmu.....	45
Postupné zavádění základního příjmu	48
Závěr: zásadní společenská změna	48
3. Experimenty ve světě.....	51
<i>Marek Hrubec, Martin Brabec, Markéta Minářová</i>	
Evropa: Nizozemsko, Finsko, Irsko, Německo, Skotsko, Španělsko	53
Ameriky: Brazílie, Aljaška, Kanada, USA	71

Afrika: Keňa, Namibie, Jihoafrická republika, Uganda . . .	91
Asie: Indie, Írán, Macao	100
Globálně: OSN	107
4. Historie: průkopníci základního příjmu	111
<i>Markéta Minářová</i>	
Thomas More	113
Ioannes Lodovicus Vives	117
Thomas Paine	122
Bertrand Russell	125
Martin Luther King	128
Seznam literatury	131
Informace o autorech	137
Ediční poznámka	138
Poznámka k 2. vydání	139
Summary	140

Úvod

Marek Hrubec a Martin Brabec

Tato knížka pojednává o nepodmíněném základním příjmu, který se stává stále více diskutovaným tématem nejen mezi vědci, ale také mezi občany a politiky, kteří je zastupují. Téma se dostává častěji rovněž do masových médií. Jelikož si někdy lidé nepodmíněný základní příjem (nazývaný také všeobecný základní příjem) zaměňují s jinými finančními pojmy, je nejprve důležité si upřesnit, jak je definován. Nepodmíněný základní příjem je finanční částka, která je všem občanům poskytována státem v pravidelných intervalech (obvykle měsíčně) bez naplnění jakýchkoli podmínek, tj. nehledě na to, zda občan má ještě jiný příjem ze mzdy či jiných zdrojů, nehledě na věk, pohlaví a gender, rodinné postavení nebo jiné charakteristiky. Jeho poskytnutí by umožnilo naplnit základní potřeby občanů a uvolnit jejich tvůrčí potenciál pro jejich další činnosti, čímž by se mohla podstatně zvýšit jejich životní úroveň.

Motivací pro napsání této publikace je přesvědčení o důležitosti základního příjmu, které vychází jak z našich teoretických analýz, tak z poznatků z praxe, konkrétně z experimentů se základním příjmem a obecněji na základě zkušeností lidí s financemi v řadě zemí světa. Druhou motivací je aktuálně probíhající celoroční iniciativa evropských občanů za základní příjem, která je organizována ve všech zemích Evropské unie, včetně České republiky. Je to již druhá iniciativa tohoto druhu. První se uskutečnila po dobu jednoho roku v letech 2013 až

2014. Nyní s kolegyněmi a kolegy z České republiky a dalších zemí EU spoluorganizujeme Iniciativu evropských občanů „Zavedme nepodmíněný základní příjem napříč EU“.¹ Doprovázejí ji podobné aktivity ve Švýcarsku, v Norsku, Turecku a částečně také v dalších zemích v okolí EU. Iniciativa zahrnuje informační a diskusní aktivity s občany, politiky, vědci a novináři fyzicky i online na seminářích, konferencích, v novinách, rádiích, televizích a sociálních médiích. Občané mají zároveň možnost podepsat petici, neboť zavedení základního příjmu závisí na jejich podpoře. Základnímu příjmu se teoreticky i prakticky věnujeme více než patnáct let a také v budoucnu se chystáme organizovat další podobné aktivity na různých rovinách: lokální, národní, makro-regionální i globální.

V první části této knihy jsme se rozhodli uvést koncept základního příjmu pomocí rozhovorů, neboť jsou čtivější a tím více přístupné. Představují naši zkušenost teoretiků a zároveň publicistů a praktických organizátorů iniciativ o základním příjmu. Druhá část knihy je zaměřena na hlavní argumenty o nepodmíněném základním příjmu. Tato část je nejvíce analytickou a snažíme se v ní vysvětlit klíčové argumenty z hlediska jednotlivých aspektů a také různých sociálních skupin, jimž by mohl pomoci. Rovněž se na něj zaměřujeme z hlediska jeho financování.

Třetí část knihy je věnována experimentům se základním příjmem ve světě. Nepíšeme zcela o všech pokusech, které se kdy uskutečnily, ale snažíme se představit hlavní a reprezentativní příklady. Nejprve se věnujeme Evropě, kde v poslední

¹ Iniciativa začala od září 2020. Kvůli pandemii COVID-19 Evropská komise schválila již druhé prodloužení iniciativy nad rámec jednoho roku. Rádi bychom poděkovali všem kolegyním a kolegům v iniciativě v České republice i v dalších zemích za spolupráci a těm, kteří se zúčastnili našich akcí pro veřejnost, za všechny podněty. Dík za konzultace náleží též našim kolegům v Centru globálních studií.

době proběhla řada pozoruhodných pokusů. Soustřeďujeme se na ty, které se uskutečnily v Nizozemsku, ve Finsku, v Irsku, Německu, ve Skotsku a Španělsku. Většinou se jedná o již proběhlé zkoušky, avšak v některých případech i o ty, které se v současné době připravují k realizaci. Dále analyzujeme pokusy v Africe, konkrétně v Keni, Namibii, Jihoafrické republice a Ugandě. Poté se zaměřujeme na Ameriky. Rozebíráme, jak je základní příjem již od osmdesátých let 20. století úspěšně aplikován na Aljašce, jak ho postupně zavádějí v Brazílii a jaké kroky byly podniknuty v Kanadě a USA. Následně se věnujeme experimentům se základním příjmem v Asii, konkrétně v Indii, Íránu a Macau. Poté přibližujeme snahy o jeho zavedení prostřednictvím OSN na globální rovině. Toto úsilí zahrnuje bezprecedentně nejvyšší počet obyvatel na planetě v dějinách experimentování se základním příjmem, téměř tři miliardy nejchudších osob.

Ve čtvrté části knihy se věnujeme historii. Zabýváme se průkopníky základního příjmu v dějinách, konkrétně osobnostmi, jakými jsou Thomas More, Ioannes Lodovicus Vives, Thomas Paine, Bertrand Russell a Martin Luther King. Jim náleží pozornost z hlediska objasnění postupné krystalizace myšlenky základního příjmu a kontextu, v němž se o ní teoreticky a prakticky uvažovalo.

Doufáme, že tato kniha přispěje k objasnění důležité myšlenky nepodmíněného základního příjmu a snah o její realizaci v mnoha zemích světa. Její postupné zavádění v praxi jistě ještě přinese nutnost překonávat různá úskalí, jak už to v dějinách lidstva bývá při různých zásadních civilizačních změnách.

1. Rozhovory

Základní příjem pro zdejší prostředí, Evropu a celý svět

Rozhovor s Klausem Samborem

Klaus Sambor z Vídně je jedním z hlavních iniciátorů aktivit na podporu základního příjmu v Rakousku a v Evropě. Je také klíčovou osobností mezi organizátory současné Iniciativy evropských občanů „Zavedme nepodmíněný základní příjem napříč EU“, kterou navrhl.

MH: Co vás přivedlo k nepodmíněnému základnímu příjmu? Jaká fakta či argumenty vás přesvědčily?

KS: Společně se svojí ženou jsem se podílel na vzniku knihy *Převrácení Titaniku*. Tato kniha vyšla v roce 2005 a zabývala se vzájemně propojenými zásadními tématy ekologie, demokracie a ekonomiky. Podstatným je pro nás sdělení: „Zajištěná existence umožňuje každému člověku ohleduplně rozvíjet své sklony a talenty. Jeho vzdělání by přitom mělo být holistické, aby podporovalo jak svobodu jednotlivce, tak také jeho odpovědnost za společnost a svět.“ Nepodmíněný základní příjem (NZP) přitom považujeme za předpoklad této zajištěné existence. Věnovali jsme se mu pak dále v pracovní skupině o základním příjmu při organizaci Attac. NZP je základním stavebním kamenem transformačního procesu s cílem zajistit „dobrý život pro každého“.

Mohl byste více přiblížit hlavní problémy a jejich řešení ve Vaší knize? Ptám se, abychom si vyjasnili kontext, v němž by měl být podle Vás základní příjem zaveden.

V knize z hlediska udržitelného rozvoje píšeme o mezigeneračně odpovědné správě obecně prospěšných budoucích statků, v kontrastu se současnými problémy právnické osoby, konkrétně s její anonymitou, s jejím omezeným ručením, ale s neomezeným pohybem kapitálu. Věnujeme se víceleté „(světo)občanské službě“ koncipované jako práci na zmírnění či odstranění následků nějaké přírodní i člověkem způsobené katastrofy nebo při ochraně přírody, jejímž absolvováním by si člověk vysloužil celoživotní základní zabezpečení. Dali jsme ji do kontrastu s konceptem emancipačního nepodmíněného základního příjmu. Obě myšlenky jsou v knize rozvrženy jako základ pro pokračující dialog.

Jaká dnes vnímáte u základního příjmu největší pozitiva?

Hlavními pozitivy jsou vysvobození od obav o zajištění živobytí, snížení trvalého stresu, odstranění chudoby a jejích ničivých následků. Jedině díky zajištěnému živobytí si jedinec může dovolit odmítnout práci, která je svou povahou destruktivní, poškozující životní prostředí, vykořisťující druhé, nebo je nepřijatelná pro nabízené pracovní podmínky. V kombinaci s navrhovanou délkou plného pracovního úvazku kolem 25 hodin týdně by umožnila lidem žít plnohodnotný život celostně. Bylo by méně nezaměstnanosti a více svobody zvolit si povolání a naplňovat i jiné stránky života. Partneři by měli více času spolu mluvit a věnovat se dětem, které by byly v bezpečnějším prostředí, a celkově by bylo možné pěstovat hlubší mezilidské vztahy. A také možnost vyřešit si aktuální problémy. NZP umožňuje důstojný život s větší mírou spravedlnosti, svobody, solidarity, rovnosti a zdraví.

Které sociální skupiny mohou mít ze základního příjmu největší prospěch?

Nerad odpovídám na otázku, které sociální skupiny mají ze zavedení nepodmíněného základního příjmu největší užitek, protože by z něho měli prospěch všichni. Také při financování NZP způsobem, který by přerozděloval prostředky od „bohatých“ k „chudým“, by také „bohatí“ fakticky měli určitý prospěch, a to ten, že zatímco ve společnosti s rostoucí „nerovností“ se nemusí cítit v bezpečí, po zavedení základního příjmu by nepotřebovali stavět žádné ploty, najímat si osobní strážce apod.

Samozřejmě bych ale mohl přednostně zmínit mladé lidi, kteří by se již nemuseli bát vyhlídek hmotného nedostatku a bezperspektivnosti, nebo také umělce a osoby samostatně činné, kteří by díky NZP mohli žít bez rizik.

S NZP by mohlo být bezprostřední zabezpečení obživy v případě drobných zemědělců spojeno i se sociálně potřebnou sociálně-ekologickou transformací. Pokud by drobní zemědělci nemuseli hledat vedlejší výdělečné zaměstnání, aby vůbec vyžili s penězi, řada zaměstnání by se uvolnila pro ostatní.

Pro vaše působení v roli organizátora iniciativ za zavedení základního příjmu je charakteristické, že si uvědomujete, že v současném světě úzce provázaném spoustou konfliktů, je velmi důležité organizovat tyto aktivity v mezinárodní a transnacionální spolupráci. Co je tou nejvýznamnější pozitivní stránkou iniciativ evropských občanů?

Ano, domnívám se, že je velmi důležité, aby se o otázce NZP diskutovalo na národní, evropské i celosvětové úrovni. V tuto chvíli proto kromě všech dalších aktivit v rámci EU pořádáme každý měsíc celosvětovou diskusi, kterou organizuje Ali Mutlu Köylüoğlu. S pracovní skupinou také vytvořil „globální mapu sítí pro NZP“. Zde nyní vidíme nejčilejší aktivitu uvnitř EU v souvislosti s iniciativou evropských občanů. Ale samozřejmě je to stejně důležité i pro mimoevropské země.